

TEORIA CIOCNIRII CIVILIZAȚIILOR ÎN VIZIUNEA LUI SAMUEL P. HUNTINGTON ȘI CULTURA PĂCII PROPUȘĂ DE GÂNDITORUL ROMÂN ANDREI MARGA

Av. dr. Florin LUDUȘAN

*Cabinet de Avocat „Ludușan Florin”, Târgu Mures
Drd. Universitatea „Aurel Vlaicu” din Arad, Romania
Școala Doctorală Interdisciplinară,
Programul de Doctorat „Teologie Evanghelică”
av.florin.ludusan@gmail.com*

ABSTRACT: *Theory of the Clash of Civilizations in The Vision of Samuel P. Huntington and the Culture of Peace Proposed by the Romanian Thinker Andrei Marga.*

The article proposes a comparative analysis between the “clash of civilizations” theory formulated by Samuel P. Huntington and Andrei Marga’s reflections on the conditions for world peace. Huntington argues that, in the post-Cold War era, major conflicts will take place between the world’s great civilizations, not between nation-states or ideologies, emphasizing cultural and religious differences as the main sources of global tensions. In contrast, Andrei Marga argues for a culture of peace based on inter-civilizational dialogue, global democratization, the reconstruction of rationality and the enhancement of universal human rights. Thus, while Huntington describes a fragmented and conflictual geopolitical landscape, Marga proposes a normative vision oriented towards global cooperation, understanding and reconciliation. The study emphasizes the tension between geopolitical realism and ethico-political idealism in interpreting contemporary challenges to world peace.

Keywords: *civilizations, ideologies, global democratization, peace, cultural and religious differences, global tensions.*

1. Ciocnirea civilizațiilor – premise

Definind o civilizație, putem afirma că aceasta se constituie din ansamblul fenomenelor sociale, morale, religioase, artistice, științifice și tehnice proprii

unui popor și transmise prin educație și cultură. Potrivit lui S. Huntington, civilizația reprezintă cel mai înalt nivel de grupare culturală a oamenilor și cel mai extins nivel de identitate culturală a lor, definită prin elemente obiective comune, precum limba, istoria, religia, tradițiile, instituțiile și prin auto-indentificare subiectivă a persoanelor¹, cultura fiind însă tema comună în aproape toate definițiile civilizației².

După Războiul Rece, politica globală a început să fie reconfigurată pe baze culturale, contând tot mai mult simbolurile indentității culturale, simboluri precum: drapelele, crucile, obiectele folosite pentru acoperirea capului, etc. În lumea de după Războiul Rece, cultura și identitățile culturale au determinat modelele de coeziune de dezintegrare și de conflict.

În capitolul I al monumentalei lucrări *Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale*, intitulat *Noua eră în politica mondială*³, Samuel P. Huntington enumeră tezele principale ale demersului său, teze care pot fi sintetizate astfel: pentru prima dată în istorie, politica globală e atât multipolară, cât și multicivilizațională; echilibrul de putere între civilizații se schimbă, influența relativă a Occidentului intrând în declin; apare o ordine mondială bazată pe civilizații, societățile cu afinități culturale cooperând între ele; pretențiile universaliste ale Occidentului îl aduc din ce în ce mai aproape de un conflict cu alte civilizații mai ales cu Islamul și cu China; supraviețuirea Occidentului va depinde de reafirmarea de către americani a identității lor occidentale și de acceptarea de către occidentali a faptului că civilizația lor este unică, dar nu universală; în lumea de după Războiul Rece, cele mai importante diferențe dintre popoare nu sunt ideologice, politice ori economice, ci culturale; oamenii se definesc în termeni de origine, religie, limbă, istorie, valori, obiceiuri și instituții și se identifică cu grupuri culturale; sistemul internațional din sec. XXI va cuprinde cel puțin șase mari puteri – SUA, Europa, China, Japonia, Rusia și India; acestea fac parte din cinci civilizații diferite; rivalitatea dintre superputeri e înlocuită de ciocnirea civilizațiilor; în noua lume, conflictele cele mai vaste se vor produce între popoare aparținând unor entități culturale diferite; conflictele vor fi declanșate de factori culturali mai degrabă decât factori economici

1 Alba Iulia Catrinel Popescu, *Tratat de geopolitică*, Editura Top Form, București, 2020, p. 211.

2 Samuel P. Huntington, *Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale*, Ed. Litera, București, 2018, p. 59,

3 Samuel P. Huntington, *Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale*, pp. 21-87.

sau ideologici; cultura a devenit o forță care unește și separă în același timp; popoarele despărțite de ideologie, dar legate de cultură se vor uni; principiile filosofice, valorile fundamentale, relațiile sociale, obiceiurile și viziunea generală asupra vieții diferă considerabil de la o civilizație la alta; revitalizarea religiei subliniază aceste diferențe culturale; cultura islamică explică de ce, în cea mai mare parte a lumii musulmane, nu au apărut regimuri democratice; occidentul va rămâne mulți ani civilizația cea mai puternică, deși în raport cu alte civilizații puterea sa e în declin; lumea de după Războiul Rece e formată din șapte sau opt mari civilizații: slavă ortodoxă, chineză, japoneză, islamică, hindusă, latino-americană, africană, occidental-atlantistă; problemele internaționale cele mai importante implică diferențe între civilizații; politica globală a devenit multipolară și multicivilizațională; în lumea de după Războiul Rece, statele își definesc din ce în ce mai mult interesele în termeni civilizaționali, ele cooperând cu state cu o cultură similară sau comună; multe evenimente de după Războiul Rece au fost compatibile cu paradigma civilizațională și ar fi putut fi anticipate, evenimente precum: dezintegrarea Uniunii Sovietice și a Iugoslaviei, ascensiunea fundamentalismului religios în toată lumea, luptele pentru identitate din Turcia și Mexic, conflictele comerciale dintre SUA și Japonia, rezistența statelor islamice la presiunea occidentală asupra Irakului și a Libiei, păstrarea de către China a rolului de mare putere „outsider”; oricine este interesat de lumea contemporană este profitabil să știe să recunoască pe o hartă a lumii civilizațiile de azi și să fie capabil să le definească granițele, centrul și periferia, provinciile și aerul care se respiră acolo, formele generale și particulare care există și se asociază în cadrul lor.

Autorul Alba Iulia Catrinel Popescu, analizând opera *Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale* arată că există șase cauze ale conflictului civilizațional⁴: 1) diferențele culturale dintre civilizații, care de-a lungul istoriei umanității au creat cele mai îndelungate și mai sângeroase conflicte; 2) lipsa spațiului vital pentru o populație în creștere exponențială; 3) diferențele de dezvoltare dintre regiunile globului alimentează migrația economică și desprinderea migranților de identitățile lor locale, șubrezind, totodată statul național ca sursă de identitate; 4) creșterea conștiinței civilizaționale este rezultatul rolului dual al lumii apusene;

4 Alba Iulia Catrinel Popescu, *Tratat de geopolitică*, Editura Top Form, București, 2020, pp. 213-216.

5) caracteristicile cultural-civilizaționale sunt mult mai rezistente, mai puțin mutabile decât cele economice, politice și sociale; 6) creșterea regionalismului economic amplifică discrepanțele dintre spațiile civilizaționale, alimentând conștiința civilizațională.

Religia este cel mai important dintre toate elementele obiective care definesc civilizațiile, principalele civilizații ale omenirii identificându-se cu marile religii ale lumii⁵. Astfel, oamenii de aceeași etnie și care vorbesc aceeași limbă, dar au religii diferite, pot să se măcelărească unii pe alții, așa cum s-a întâmplat în Liban și în fosta Iugoslavie sau în subcontinentul indian. Diferențele cruciale dintre grupurile umane au legătură cu valorile, credințele, instituțiile și structurile sociale.

Dacă o civilizație e formată din state, statele respective vor avea mai multe legături unele cu altele, vor fi mai interdependente economic și vor fi influențate de aceleași curenți estetice și filosofice. O civilizație este, astfel, cel mai mare grup cultural de oameni și cel mai larg nivel de identitate culturală a oamenilor, în afară de alte caracteristici comune, care îi diferențiază de alte specii.

Caracterizând civilizațiile vom putea argumenta faptul că civilizațiile: nu au granițe clare, nu au începuturi și sfârșituri precise, sunt muritoare, dar și foarte longevive, ele evoluează, se adaptează, sunt cele mai durabile asocieri umane, durează și evoluează în același timp, sunt dinamice, cunosc gloria și decăderea, fuzionează și se dividează, dispar și sunt îngropate de nisipurile timpului, trec prin mai multe etape – amestec, gestație, expansiune, perioadă de conflict, imperiu universal, declin și invazie; apar ca răspuns la anumite provocări, evoluează trecând printr-o perioadă de conflicte sau de tulburări către un stat universal, spre decădere și dezintegrare.

Civilizațiile sunt entități culturale și nu politice⁶. De aici rezultă următoarele: civilizațiile nu mențin ordinea, nu fac legi, nu colectează impozite, nu duc războaie, nu negociază tratate, nu îndeplinesc funcții care revin guvernelor; o civilizație poate cuprinde una sau mai multe unități politice precum: orașe-stat, imperii, federații, confederații, state-națiune, state multinaționale; o civilizație și o entitate politică pot coincide; astăzi majoritatea civilizațiilor cuprind două sau mai multe state.

5 Samuel P. Huntington, *Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale*, p. 60.

6 Ioan-Gheorghe Rotaru, "Aspects of Biblical Philosophy on the Development of World Civilizations", *Scientia Moralitas. International Journal of Multidisciplinary Research*, 8 (2023), nr.1, pp. 62-79.

2. Șapte teze dezvoltate de gânditorul român Andrei Marga cu privire la ciocnirea civilizațiilor

Gânditorul român **Andrei Marga**, la rândul său, a sintetizat abordarea lui **Samuel P. Huntington** cu privire la ciocnirea civilizațiilor, în **7 teze**⁷.

Prima teză a lui Huntington – lumea a intrat într-o nouă fază a istoriei, sursa dominantă a conflictelor va fi culturală, iar principalele conflicte ale politicii globale se vor petrece între națiunile și grupurile civilizațiilor diferite.

A doua teză se referă la determinarea subiectului istoriei actuale. Acest subiect nu mai este statul-națiune, cum a fost în perioada postbelică, ci o entitate mult mai cuprinzătoare, respectiv civilizația; civilizația este definită astfel prin elemente obiective comune, precum: limbaj, istorie, religie, obiceiuri, instituții și prin autoidentificarea subiectivă a oamenilor.

A treia teză se referă la dinamica unei istorii universale concepute ca interacțiune a civilizațiilor. Astfel, cele mai importante conflicte ale viitorului se vor petrece de-a lungul liniilor de fisură culturale, ce separă civilizațiile una de alta; liniile de conflict specific vor fi, de acum, la întâlnirea geografică a civilizațiilor; apartenența culturală și religioasă este mai puțin mutabilă decât apartenența politică și afilierea economică; diferențele de religie creează diferențe cu privire la problemele: politicii, drepturile omului, imigrare, comerț, mediu.

A patra teză se referă la situații factuale potențial conflictuale. Diviziunea ideologică a Europei a dispărut, apărând în schimb diviziunea culturală dintre creștinătatea occidentală, pe de-o parte, și creștinătatea ortodoxă și islamism, pe de altă parte; cortina de catifea a culturii a înlocuit cortina de fier a ideologiei.

A cincea teză se referă la posibilitățile de conflict din zilele noastre și din viitor. Conflictele cele mai puternice vor fi între civilizații. Astfel, în jurul părților care intră în conflict se articulează solidarități; iar solidaritățile cele mai probabile vor fi cele înăuntrul aceleiași civilizații; dacă va fi un viitor război mondial, acest război va fi între civilizații.

A șasea teză se referă la potențiala dezmembrare a unor state care conțin populații cu orientări civilizaționale diferite; în viitorul în care po-

7 Andrei Marga, *Religia în era globalizării*, Editura Academiei Române, București, 2014, pp. 69-73.

poarele se diferențiază între ele prin civilizație, țările cu un număr mare de popoare aparținând unor civilizații diferite sunt condamnate la dezmembrare; ex: Uniunea Sovietică și Iugoslavia.

A șaptea teză se referă la poziția pe care trebuie să o adopte Occidentul într-o lume caracterizată de trecerea civilizațiilor în poziția de subiect cu format mare al istoriei. Occidentul este o civilizație modernă, în timp ce celelalte civilizații caută să devină moderne fără a împărtăși valorile Occidentului, doar prin apel la valorile lor tradiționale; civilizațiile non-occidentale vor câștiga în forță economică și militară și în capacitatea de a se opune Occidentului; Occidentul va trebui să dezvolte o înțelegere mai profundă a religiilor și filosofilor de bază ale altor civilizații; nu va exista o civilizație universală, ci o lume a diferitelor civilizații, fiecare civilizație având de învățat să coexiste cu celelalte.

Autorul român Andrei Marga conchide analiza teoriei conflictului civilizațional și alături de S. P. Huntington arătând faptul că: pentru prima oară în istorie politica globală a devenit multipolară și multicivilizațională iar modernizarea nu produce o civilizație universală și nici occidentalizarea societăților non-occidentale; occidentul pierde în influența relativă în timp ce civilizațiile asiatice își extind puterea economică, politică și militară; islamul explodează demografic, civilizațiile non-occidentale în general își reafirmă valoarea propriilor lor culturi timp în care apare o ordine a lumii bazată pe civilizație; sunt societăți ce împărtășesc afinități culturale iar eforturile de a schimba societăți dintr-o civilizație într-o altă civilizație rămân fără succes; țările se vor grupa în jurul statelor conducătoare sau în jurul statelor-nucleu ale civilizației lor pe cale de consecință, pretențiile universaliste ale Occidentului îl aduc inevitabil în conflict cu alte civilizații, cel mai pregnant cu Islamul și China.

3. Problema păcii în opera lui Andrei Marga – între raționalitate, democrație și vocație religioasă

Problema păcii se află în centrul marilor interogații ale gândirii moderne și contemporane. Într-o lume marcată de conflicte militare recurente, de amenințări existențiale globale și de crize ideologice profunde, întrebarea „cum este posibilă pacea durabilă?” revine cu o forță nouă în reflecția filosofică, teologică și politică. Andrei Marga, gânditor contemporan major, propune o abordare interdisciplinară a acestei teme, în care raționalitatea,

valorile democrației și responsabilitatea religioasă sunt aduse împreună într-un model integrator.

Pentru Marga, orice construcție politică stabilă și orice conviețuire durabilă între popoare trebuie să se întemeieze pe o raționalitate clar formulată și instituționalizată. Pacea, în concepția lui Marga, nu este rezultatul hazardului istoric sau al echilibrului forțelor, ci o construcție normativă bazată pe: recunoașterea rațiunii ca instanță critică universală; dialogul argumentativ ca mod de rezolvare a conflictelor; instituții transparente și democratice capabile să medieze diferențele.

Astfel, articolele preliminare obligatorii în vederea realizării păcii, pot fi rezumate astfel⁸: niciun acord de pace nu este valabil dacă își rezervă secret materia unui război viitor; niciun stat independent nu ar putea fi obiect de tranzacție; nu se va contracta nicio datorie publică în vederea unei controversă între state; niciun stat nu-și va permite ostilități care să afecteze încrederea reciprocă a statelor.

4. Dimensiunea geopolitică a păcii: critica unipolarismului și pledoaria pentru multipolaritate. Perspectivele păcii astăzi.

Andrei Marga abordează în mod constant tema păcii în contextul relațiilor internaționale și al crizei ordinii globale. El critică aspru tendința hegemonică a unei lumi unipolare dominate de puteri occidentale, în special de SUA, care recurg la intervenții militare unilaterale, sub pretextul democrației sau al securității globale.

În contrapondere, Marga susține un model multipolar al lumii, în care diferite centre de putere (Europa, China, SUA, Rusia, India, America Latină) colaborează în baza unui drept internațional reconfigurat, orientat spre justiție, echilibru și respect reciproc. În acest cadru, pacea nu poate fi concepută fără: recunoașterea pluralismului valoric; respingerea hegemoniei culturale și economice; consolidarea ONU și a altor instituții globale prin reforme democratice reale.

Un aspect esențial al gândirii lui Andrei Marga îl reprezintă dimensiunea religioasă a păcii. El susține că religia trebuie să devină un actor activ al păcii, nu doar un izvor de sens privat. Teologia păcii la Marga este, așadar, una activă, critică și deschisă, bazată pe valorile iudeo-creștine ale

8 Andrei Marga, *Pacea astăzi*, Editura Tribuna, 2024, pp.278 – 279.

iertării, compasiunii și reconcilierii, dar și pe dialogul sincer cu alte religii mondiale.

În gândirea politică a lui Andrei Marga, tema păcii este inseparabilă de ideea de democrație veritabilă. În Filosofia politică actuală, el arată că regimurile autoritare, populismul și manipularea mediatică subminează premisele păcii sociale și internaționale. Democrația nu trebuie redusă la alegeri periodice, ci trebuie înțeleasă ca: participare reală a cetățenilor la decizie; respectarea minorităților și a opoziției; cultură politică bazată pe argument și respect reciproc.

Democrația devine astfel garant al păcii doar atunci când cetățeanul este educat, informat și implicat. Pacea este, în acest sens, o consecință directă a unei democrații funcționale – acolo unde există instituții transparente, educație civică solidă și un contract social legitim.⁹

Viziunea lui Andrei Marga asupra păcii este profund actuală și necesară într-un context global marcat de reînnoirea conflictelor, de pericolul războiului nuclear, de instrumentalizarea religiei și de erodarea democrației. El propune o paradigmă integratoare, în care pacea: nu este un dat, ci o construcție istorică și morală; nu poate fi susținută fără raționalitate și democrație; nu poate exclude vocația religioasă a umanității; cere o reconfigurare profundă a ordinii internaționale.

Opera lui Marga oferă, astfel, o contribuție originală și sistematică la filosofia păcii, deschizând perspective pentru un dialog autentic între gândirea occidentală, valorile creștine și provocările globalizării¹⁰.

Concluzie

Filozofia gânditorului roman, cu privire la pace poate fi sintetizată în următoarele idei¹¹: nu se poate ajunge la pace, fără acordul celor implicați și fără asistență internațională; nu poate fi pace fără o asumare lucidă a stărilor de lucruri; nu poate fi pace fără a depăși reducerea dreptului internațional, la acorduri postbelice; nu poate fi pace fără a reafirma suveranitatea statelor în accepțiunea westfalică; nu va fi pace fără abolirea unor moșteniri; nu va fi pace fără a lua în seamă realitățile geopolitice ale lumii; nu ajung la pace azi, cei care nu cunosc istoria; pacea are de inclus conștiința viitorului.

9 Andrei Marga, *Soarta democrației*, Editura Creator, Brașov, 2022, pp. 207 - 240

10 Ioan-Gheorghe Rotaru, "Globalization and its effect on religion", *Jurnalul Libertății de Conștiință*, 1 (2014), nr.1, pp. 532-541.

11 Andrei Marga, *Sensul vieții*, Editura Creator, Brașov, 2025, pp.190 - 198

Sensul păcii nu este să ne izbăvească doar de distrugerile de azi sau de pericolele ce planează. Sensul păcii nu este să restabilească ceea ce a fost înainte de o situație devenită conflictuală. Sensul păcii nu este să se facă ceva azi, iar mâine să înceapă conflictul din nou. Sensul imediat al păcii este ca statele să fie aduse din nou, la cooperare durabilă și profitabilă.¹²

Bibliografie:

- ✦ HUNTINGTON, Samuel P., *Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale*, Ed. Litera, București, 2018.
- ✦ MARGA, Andrei, *Pacea astăzi*, Editura Tribuna, Cluj-Napoca 2024.
- ✦ MARGA, Andrei, *Religia în era globalizării*, Editura Academiei Române, București, 2014.
- ✦ MARGA, Andrei, *Sensul vieții*, Editura Creator, Brașov 2025.
- ✦ MARGA, Andrei, *Soarta democrației*, Editura Creator, Brașov, 2022.
- ✦ POPESCU, Alba Iulia Catrinel, *Tratat de geopolitică*, Editura Top Form, București, 2020.
- ✦ ROTARU, Ioan-Gheorghe, "Globalization and its effect on religion", *Jurnalul Libertății de Conștiință*, 1 (2014), nr.1, pp.532-541.
- ✦ ROTARU, Ioan-Gheorghe, "Aspects of Biblical Philosophy on the Development of World Civilizations", *Scientia Moralitas. International Journal of Multidisciplinary Research*, 8 (2023), nr. 1, pp. 62-79.

12 *Ibidem*, p. 195.